

ЯНКА СІПАКОЎ (нар. у 1936 г.)

Другі ўрок: Жанравае багацце лірыкі Янкі Сіпакова. паэма «Одзіум»

Найбольш пашыранымі традыцыйнымі жанрамі і жанравымі формамі ў паэзіі Янкі Сіпакова з'яўляюцца балада, ода, элегія, санет. Але трагедынасьць чалавечага жыцця, бездапаможнасьць асобы перад магутным рухавіком гісторыі выводзяць на першую пазіцыю баладу і элегію, прасякнутыя роздумам аб прычынах падобнай сітуацыі, шляхах яе пераадолення, аб вечных праблемах чалавечага існавання. На другую ж пазіцыю адыходзіць ода як жанр апалагетычны, неадпаведны часу, настрою, пафасу XX стагоддзя ў цэлым.

Найбольш выразна «сінтэтызм» лірычнай паэзіі Янкі Сіпакова выяўляецца якраз у **элегіях**, якія адрозніваюцца ад элегій малавопытных аўтараў шматварыянтнасцю, маштабнасцю зместу, пры поўным захаванні смутку, самоты і жалю, як адметных прыкмет яе традыцыйнай змястоўнасці.

У аснове ўсіх элегій паэта ляжыць пачуццё даверу, якое дапамагае лірычнаму герою прайсці праз усе выпрабаванні і боль («Здараецца, наплыне дабрыва...» «У траве пажухлай і счарнелай...»). Але тая ж самая даверлівасць прымушае лірычнага героя шмат пакутаваць і востра адчуваць криву («Адзін другога крыўдзім парадзь...», «Ты кінуў слова ў мяне...»), пасля чаго душа яго зноў прагне ачышчэння, чарговага катарсісу. Абавязковая рыса элегій Сіпакова – дэкларацыя свабоды асобы як вызначальнай умовы сапраўднага чалавечага жыцця. «Элегізм» мастака слова не дапускае аднастайнай сумнай танальнасці, псіхалагічнай статычнасці, пачуццёвай расслабленасці, таму ў яго вершах паралельна з самотай вельмі часта прысутнічае ўсмішка. Інакш кажучы, сум выклікае жаданне адчуць радасць, выклікае рух да авалодання ёю. Нездарма ў паэта ёсць верш «І прыйдзе смутак нечакана...», які можна назваць элегіяй

«суму як прадвесніка радасці»: «Таму і смутак нам патрэбен, // Каб радасць большаю была».

Янка Сіпакоў – мастак, які пастаянна ўдасканальвае свой стыль, паэтыку, таму ў яго творчасці заўсёды адбываюцца змены – рух ад простага да складанага. Так, нават ужо ў межах аднаго жанру – элегіі – відавочная паступовая стылявая эвалюцыя аўтара – ад апісальнасці, выяўленчасці да заглыблення ў сферу свядомага, напружанага асэнсавання рэчаіснасці з мэтай выяўлення яе істотных заканамернасцей, да самапаглыблення, медытатыўнасці. **Медытатыўная элегія** – гэта элегія актыўнай думкі, высокага аналітызму, напружанага, але разумна арганізаванага, гарманічнага перажывання. Янка Сіпакоў паўстае ў такога роду творах філосафам, які глыбока пазнае сябе і свет, вырашае складаныя праблемы чалавечага існавання, гісторыі, жыцця. У такой разнавіднасці элегій паэт знайшоў новы варыянт паэзіі думкі, лагічных канструкцый, напоўніў іх не толькі сумам, але і роздумам. Мастак у падобных вершах працягвае традыцыі медытатыўнай элегіі, цэнтральны нерв якой складаюць пакуты і перажыванні сумленнага чалавека, які бачыць, як драбнеюць людзі, іх пачуцці, як падаюцца яны спакусе лёгкага і бязбеднага жыцця, апранаюць маскі задаволенасці, сытасці і спакою: «Мы весялімся, нібы дзеці... // А болю – цесна болю: у свеце // Перанаселенасць на боль». Гэта медытатыўная элегія «**болю**», у якой паэт разважае пра сучасны стан чалавецтва, пра яго здрабненне і жорсткасць, адсутнасць у многіх людскіх сэрцах міласэрнасці. І толькі паэту не ўсё роўна, а таму ён перажывае, спачувае нават гэтай раўнадушнай частцы чалавецтва: «Дзе нам баліць, там і душа: // З душы ўвесь чалавек сабраны. // Мы адкрываем нечакана – // Дзе нам баліць, там і душа».

Балада – вельмі старажытны жанр. Адным з самых яркіх прадстаўнікоў баладнага жанру з’яўляецца паэт пасляваеннага пакалення Янка Сіпакоў, зборнік якога «Веча славянскіх балад» па праву займае

значнае месца ў гісторыі беларускай літаратуры. Балада сінтэзуе ў сабе лірычны, эпічны і драматургічны пачаткі. Аўтара балады цікавіць эпічнае здарэнне, але не само па сабе, а менавіта тым, што яно дае магчымасць паказаць веліч ці нізкасць чалавечага духу, выказаць свае адносіны да пэўнай з'явы. Драматычнасць жа балады абумоўлена складанасцю канфлікту паміж Дабром і Злом, імкненнямі чалавека да нечага светлага і немагчымасцю іх здзяйснення. Баладзе ўласцівыя гераічны пафас, што вынікае з трагедыйнай калізій і трагедыйнага сюжэта, а таксама дынамізм, ад якога дзеянне «выходзіць наверх», не губляецца, пераплятаецца з пачуццём, узбагачае і «актывізуе» яго.

Балада выступае ў чатырох галоўных разнавіднасцях: як чыста эпічная, калі ў яе аснову пакладзены падзеі, дзеянне; пераважна лірычная, у якой аўтар праз апісанне пачуццяў і геракыванняў лірычнага героя выяўляе свае адносіны да свету; выразна драматургічная, заснаваная на канфлікце і напружаным дзеянні; і сінтэтычная, якая з'яўляецца вынікам сінтэзу адзнак трох вышэйназваных разнавіднасцей.

У жанравых адносінах балады разнастайныя. Гэта балады-паданні, балады-легенды, балады-прытчы, балады-казкі, балады-рэфлексіі, балады-думы, балады-песні, балады-споведзі, балады-партрэты і інш.

Балады могуць мець розную форму: яны могуць быць маналагічнымі, напісанымі ад імя непасрэдных удзельнікаў падзей (што бліжэй да лірыкі); дыялагічнымі, калі пры дапамозе дыялога развіваецца дзеянне, раскрываюцца характары герояў (блізкія да драмы); выяўленча-апісальнымі, дзе выяўляецца падзейны сюжэт (блізкі да эпасу).

Чаму ж паэт у сваіх творах звярнуўся да такога складанага жанру, як балада? Як ужо адзначалася вышэй, Янка Сіпакоў з поспехам сінтэзуе ў баладзе адзнакі найперш двух родаў літаратуры, у выніку чаго і нараджаецца яго **эпіка-лірычная разнавіднасць балады**. Амаль усё ў такіх творах пачынаецца з выразных і паўнаважкіх гістарычных замалёвак,

якія ўключаюць у сябе акцэнтныя сцэны. Дзякуючы падобнаму прыёму пісьма, перад чытачом паўстае даволі свабодны і аб'ёмны малюнак і, па сцвярджэнні даследчыкаў, з'яўляецца дадатковае значэнне сюжэта, які трымаецца на прадметных сцэнах, эпізодах і карцінах. Сюжэт славенскай балады XX стагоддзя «Еш!» наступны: змучаныя голадам, знясіленыя ад цяжкай працы, фашысцкія вязні жывуць толькі марай пра Свабоду і таму цішком, каб не бачылі наглядчыкі, кормяць сваімі пайкамі таварыша, каб ён падужэў, змог перасіліць вартаўніка і дапамагчы ім уцячы на волю. Мы бачым, як вязні нясуць свае нескарыстаныя пайкі, як есць ён і чаўкае, а яны палохаюцца, каб гукаў гэтых не пачулі стражнікі, як і што яны думаюць, калі назіраюць за пераўтварэннем такога самага, як яны, вязня ў дужага чалавека. Кожная сцэна ў баладзе мае не толькі канкрэтны, але і абагульнены змест, працуе на надзею палонных – нягледзячы ні на што, уратавацца, але сюжэт не з'яўляецца адзіным «стрыжнем» твора, бо не меншую вартасць мае і тое, што прапушчана праз душы вязняў і набывае форму калектыўнага маналогу.

У гэтай баладзе фізічная смерць не паказана, але яна не мінуе вязняў, якія даведаліся, што кармілі здрадніка, падасланага стражнікамі. Паводле жанравага вызначэння, гэта балада-прытча, у якой скандэнсаваны вопыт горкага мінулага і аўтарскае разуменне складанасці жыцця.

Дзеянне эпізод, дзеянне-сцэнка знаходзіцца і ў цэнтры гістарычнай балады ўсіх славян ХУ стагоддзя «Грунвальд», у аснову якой пакладзена адлюстраванне барацьбы паміж славянамі і крыжакамі і паражэнне апошніх. У гэтым творы характары персанажаў як бы «ўрастаюць» у сцэны і эпізоды, «высвечваюцца» ў выразных дэталях. За кошт сцэн, эпізодаў і дэталяў паэт здымае дыдактызм у творах баладнага жанру, не ўмешваецца ў апавяданне.

У **эпічных баладах** ствараецца ўражанне поўнай адсутнасці аўтара, але гэта не так: аўтар, пакідаючы сам-насам і падзеі, і герояў,

«раствараецца» ў тэксце, прымушае дзеянне самараскрывацца. Прыкладам падобнай манеры пісьма аўтара з'яўляецца балада «Падатак. Балгарская балада. ХҮІ стагоддзе», заснаваная на рэальных гістарычных падзеях у Балгарыі, калі заваёўнікі для ўмацавання свайго становішча выходзілі мясцовых дзяцей на свой лад, адлучалі іх ад бацькоў.

Там дадуць адразу ім чужое імя:

Так прымусяць здрадзіць – без віны! – Радзіме.

А яшчэ навучаць ненавідзець люта

Бацькаўшчыну, дом свой, што даўно ў пакутах.

Падатак – гэта малыя балгарскія дзеці, якіх дадуць чужынцы, выходзілі з іх ворагаў свайго краю, зямлі і радзімы. Аўтарская пазіцыя выяўляецца ўжо ў выбары падобнай жыццёвай сітуацыі, дадумваецца чытачом.

Лірычныя балады Янкі Сіпаква гучаць як унутраныя маналогі герояў. Іх кампазіцыя не перашкаджае разгортванню маральна-этычнага і сацыяльнага канфліктаў, развіццю «ўнутранага дзеяння», паказу барацьбы паміж сіламі добра і зла.

Так, у баладзе «Чубы» толькі пяць пачатковых радкоў – больш-менш разгорнутае апісанне, гістарычная даведка пра нараджэнне бунту былых сялян, а цяпер казакоў супраць улад, а пасля ідзе ўнутраны маналог вольных людзей пра тое, што іх, вольных, хочучь зноў запрыгоніць. Урэшце рэшт драматычныя ўнутраныя перажыванні перарастаюць у бунт, пратэст:

– Не хочам вашай ласкі,

У нас свой парадак – наскі.

«Чубы» – твор, праз які праходзіць думка пра свабоду як натуральны, а рабства – як ненармальны стан чалавека. Што датычыцца жанравага вызначэння, дык гэта алегарычная балада-прытча, у якой абагульнены сэнс і вельмі выразная эталагічная аснова пададзены ў

іншасказальнай, іранічнай, травесційнай форме. Гэта балада-казка з мудрым выслоўем: «Хто раз адчуў смак волі, той будзе трымацца за яе ўсімі магчымымі спосабамі». У лірычных баладах Янкі Сіпакова героі не столькі дзейнічаюць, колькі мысляць, праходзяць выпрабаванне на духоўную трываласць. Яшчэ адна асаблівасць такіх вершаў – іх псіхалагізм і аналітызм.

Многія балады Янкі Сіпакова створаны ў адпаведнасці з патрабаваннямі **драматургічных** твораў: у іх аснове ляжыць востры канфлікт, матэрыял падаецца ў форме дыялогу.

Яскравым прыкладам падобнай разнавіднасці з'яўляецца балада «Разня», аснову якой складае размова маці і маленькага сына, з якой чытач даведваецца і пра жудасныя падзеі, і пра стаўленне да іх аўтара:

– Мамачка, мамка, чаму паглядзіце,

Чырвоная рэчка тэка?

– Сыне мой, сыне, у ёй не вадзіца –

То ж кроў чаша, сыне, людская.

Звяртае на сябе ўвагу і такая асаблівасць гэтага твора, як і многіх іншых балад Янкі Сіпакова, – паэт рэдка калі апісвае смерць герояў, а стварае «перадсмяротную сітуацыю», бо канец твора вядомы чытачу.

Але самым па-мастацку вартасныя балады нараджаюцца ў Сіпакова на аснове спалучэння трох спосабаў паказу рэчаіснасці: маналагічнага, дыялагічнага і апісальнага. Падобны сінтэз апавядальнасці, спавядальнасці і дзеяння сведчыць пра імкненне сучаснага мастацтва не толькі да жанравага «распаду», але і адраджэння ў ім сінтэтызму, пра вяртанне пад уплывам складаных падзей, «ушчыльненасці жыцця» да сваіх вытокаў, «спрадвечнай» (па-руску – изначальной) сутнасці. Янка Сіпакоў у баладзе «Пытанне» выкарыстоўвае адзнакі трох родаў літаратуры: лірыкі, эпасу, драмы, але робіць усё гэта лаканічна, сцісла, – і таму напружана, скандэнсавана і ў часе і ў прасторы.

Усё вышэйсказанае падмацоўвае наш тэзіс пра «разамкнёнасць» жанравай структуры сённяшняй лірыка-эпікі і лірыкі, узбагачэнне і карыстанне найлепшымі дасягненнямі трох родаў літаратуры.

Янка Сіпакоў з аднолькавым поспехам карыстаўся рознымі класічнымі (сталымі, традыцыйнымі) жанрамі. Побач з трагедыйнай па змесце баладай у яго існуе і сумная, ціхая элегія, і гучная, заклікавая **ода**. Ода Янкі Сіпакова – амаль не даследаваная, але вельмі цікавая з’ява. З дапамогай гэтага жанру паэт змог ухваліць не толькі гераічныя ўчынкі і подзвігі людзей, але і даць вывераную, філасофска-значную ацэнку падзеям, засяродзіцца на агульначалавечых праблемах, узняць шчырыя чалавечыя пачуцці на адпаведную жанравай зададзенасці вышынню. Для прыкладу разгледзім верш паэта адычнага гучання «Жанчына спявае». Звычайна ў гонар кожнай жанчыны складаюць санеты, пішуць рыцарскія раманы, але вобраз маці часцей прысутнічае ў одзе. Я. Сіпакоў у сваім творы ўсхваляе жанчыну праз песню, якую тая спявае і ласкай абвяргае ўсе «крыўды і плёткі» і ўстанаўлівае гармонію ў свеце і ў душы: «Шануйма ж гэтак жанчыну, // Каб яна і ў будні спявала!». Верш гэты, безумоўна, адычны па сваім пафасе, настроі, падмацаваных класічнай інтанацыяй. Цікавая яго кампазіцыя: першая частка – апісанне, другая – непасрэдны зварот да чытача.

У паэта ёсць вершы, дзе ўрачыстасць інтанацыі, адычнасць гучання ствараецца паўгорамі, паралелізмамі, паўзамі пасля першых слоў у радку. Іх можна назваць одамі «пошуку свайго месца ў жыцці»: «Поле – прагне абуджаных сонцам зярнят, // Вёска – новых, прарослых ля вуліцы хат. // Мая песня гукае свой сціплы народ, // Каб у ім прарасці хоць на дзень, хоць на год».

Многа ў паэта і одаў памяці, у якіх прыгадваецца мінулая Вялікая Айчынная вайна, славіцца подзвіг вядомых і невядомых герояў («Паранены партызан», «Каска»). Па сваім героіка-трагедынным гучанні такія творы блізкія і да балады, і да элегіі, канцэнтруюць у сабе маштабны,

шматгранны змест, сведчаць пра размыванне жанравых межаў у літаратуры нашых дзён. Ад падобнага жанравага сінтэзу ў такога роду творах назіраецца ўжыванне вялікай колькасці тропай («Ах, блакада, – удаў валавокі!», «лес абмерзлы»), павышаная экспрэсіўнасць і найвышэйшага гатунку лірызм: паранены партызан, відаць, перасохлымі ад смагі і чорнай скрухі вуснамі просіцца – «Я адзін... // Падпаліце снягі, падпаліце снягі!».

Прытчавымі з’яўляюцца многія творы Янкі Сіпакова. Прыгадаем некаторыя з іх. «Скарга прыручанага ваўка» – балады верш пра страчаную свабоду, пра жыццё на волі, якое немагчымае ў канкрэтных умовах, калі ці не самы вальналюбны звер апынуўся ў зварынцы ў клетцы і – што яшчэ больш жахліва – пастаўлены насупраць зайца, што выскаляецца з вечнага ворага свайго, цяпер вольніка. Прытчападобныя і творы паэта, якія ўвайшлі ў кнігу «Вечныя спадчыныя балады», – пра духоўную смерць людзей, што здраджваюць сваім караням, традыцыям, забываюцца на сваё імя, на свой народ. Кніга ў цэлым – пра адзінства і смеласць як выклік ворагам, пра супольнасць як форму выжывання ў экстрэмальных умовах. Такая выснова большасці балад са знакамітай кнігі пісьменніка.

Янка Сіпакоў надаў новае дыханне **санету**, адрадіў яго класічныя прынцыпы пабудовы і сімволіку. Шматгранны талент мастака-творцы праявіўся ў выдатных паэтавых санетах. Да Я. Сіпакова санеты пісалі і славетныя майстры (Дантэ, Шэкспір, Міцкевіч, Багдановіч, Купала, Куляшоў, Танк). Значны ўклад у станаўленне беларускай санетыстыкі ўнеслі паэты-эмігранты Алесь Салавей і Міхась Кавыль – аўтар асобнай кнігі твораў гэтай формы верша «Цяжкія думы». Але паэт – прадстаўнік «філалагічнага пакалення» не згубіўся сярод прызнаных і непрызнаных аўтарытэтаў і стварыў свой «санетны свет».

Разгледзім верш Янкі Сіпакова «Санет каханья». Ён напісаны пяцістопным ямбам, але ў ім сустракаюцца шасці- («Чаго саромецца, – ты

ж у маім санеце...») і сямістопны ямб («Ты не саромейся мяне. Бо ты адна, лічы...»), што надае вершу рытмічную свабоду і акцэнтуюе ўвагу рэцыпіента на іх. У катрэнах, якіх у вершы тры, паэт гаворыць пра імкненне захаваць цнатлівую каханую ад цынікаў, а ва ўсечаным двухрадковым тэрцэце робіць вывад пра тое, што яна надзейна абаронена самой санетнай магіяй:

І я заўсёды буду берагчы
Тваю цнатлівасць светлую аддана.
Ты не саромейся мяне. Бо ты адна, лічы,
Тут, у санеце, беражна схавана.

Хоць гэты санет і напісаны нетрадыцыйна (у ім спалучаюцца пяці-, шасці-, і сямістопны ямб, апошняе слова ў ім не мае той вагі, якую павінна было б мець), але ў цэлым адпавядае класічным канонам: у ім не паўтараюцца адны і тыя ж словы, хіба толькі знакакарэнныя ды займеннікі. Гэта як бы шэкспіраўскі санет навывярст. Трохрадковае і чатырохрадковае мяняюцца месцамі.

Але самым вялікім дасягненнем паэта ў санетатворчасці з'яўляецца яго вянок санетаў «Жанчына» з кнігі «У поўдзень, да вады...» – вельмі цяжкая цыклічная форма, якая патрабуе ад паэта велізарнай вынаходлівасці і майстэрства, дасканалы валодання словамі, рытмікай, сістэмай рыфмоўкі і законамі вершаскладання. «Вянок санетаў – вершаваны твор з пятнаццаці санетаў. Своеасабліваць яго ў тым, што паўтарэннем асобных радкоў усе чатырнаццаць санетаў звязаны паміж сабой, а таксама з магістралам – пятнаццатым, заключным санетам, які складаецца з першых радкоў папярэдніх санетаў. Кожны наступны санет пачынаецца радком, якім заканчваецца папярэдні. Чатырнаццаты санет завяршаецца радком, якім пачынаецца першы. Гэты ж радок пачынае і магістрал. Такім чынам ствараецца арыгінальнае архітэктанічнае кальцо»¹.

¹ Рагойша В.П. Паэтычны слоўнік.- 2-е выд., дапрац. і дапоўн.-Мн.,1987.-С.321.

У сваім вянку санетаў паэт узяў жанчыну на высокі п'едэстал гонару, ахінуў яе не адцягнена-абстрактным, а канкрэтным, зямным арэолам святасці і прыгажосці, пакланіўся ёй, як Маці, Каханай, Жонцы. У «Вянку санетаў» паэт захаваў чысціню жанравай формы санета, вытрымаў кананічную лічбу чатырнаццаць: кожны санет складаецца з чатырнаццаці радкоў (двух катрэнаў па чатыры радкі і двух тэрцэтаў па тры радкі). Увесь цыкл складаецца з чатырнаццаці санетаў і заканчваецца своеасаблівай высновай – «Магістраллю», што складаецца з усіх першых радкоў папярэдніх санетаў. Цыкл напісаны традыцыйным для санетаскладання пяцістопным ямбам, у ім два італьянскія адкрытыя катрэмы (абаб абаб) і два французскія тэрцэты (ввг ддг):

Ад рук, ад вуснаў, ад вачэй траіх
Пачуўся свет – ласковы і пакорны.
А што было, скажыце мне, да іх
У заінелай з нелюбі прасторы?

Цыкл санетаў «Жанчына» ўяўляе сабою не проста падбор санетаў, створаных паэтам і аб'яднаных агульнай тэмай, а адлюстроўвае яго задуму паказаць саму жанчыну і яе жыццё не статычна, а ў развіцці, у руху ад пасылкі да высновы. Таму кожнаму санету можна даць назву, што злучыць яго з наступным і папярэднім: «Сустрэча» – «Саюз двух» – «Дабрыня» – «Мадонна» – «Цяжкі крыж маці» – «Шматаблічнасць» – «Нязгасная прыгажосць» – «Пакланенне» і г.д.

Завяршае свой вянок санетаў Янка Сіпакоў «Магістраллю» (правільна – «магістрал»). Пішацца такі верш раней за іншыя санеты, але паколькі стаіць пасля іх, то ствараецца ўражанне яго раптоўнага і ненаўмыснага самаўзнікнення. Магістрал вызначае ідэйную задуму ўсяго вянка санетаў, таму павінен быць выразным па выказанай думцы, дасканалым па форме.

Як ужо адзначалася, Янка Сіпакоў – мастак, схільны да філасафізму і псіхалагізму, ён пастаянна знаходзіцца ў пошуках, і яго творчасць – арыгінальная з’ява нашага часу. Гэтыя акалічнасці акрэсліваюць выбар паэтам жанраў, жанравых і вершаваных формаў. Побач з выдатнымі творамі традыцыйных класічных жанраў ён удала выкарыстоўвае верлібр.

У сваім артыкуле «Імем натхнення» Янка Сіпакоў адзначае: «Калі ў вашым вершы няма стройнай вобразнай сістэмы, адзінай цэласнай думкі, спрасаванай вялікім пачуццём, паспрабуйце тады адмовіцца ад звыклага рытму і звычайнай рыфмы. І вы ўбачыце, як, здавалася б, звонкі верш адразу рассыплецца. У вольным вершы ўсё на віду. І тыя недахопы, якія ў іншым вершы маглі б схавацца за звонкую рыфму, тут бачны адразу: і кволасць вобразаў, і вяласць думкі, і несулладнасць мелодыкі»²

Значыць, напісаць свабодны верш значна складаней, чым класічны, бо трэба выкарыстоўваць усё тое, што мае эстэтычную функцыю. І галоўная кампенсацыя ідзе не столькі за кошт насычанасці розных сродкаў эўфаніі, як за кошт глыбокай думкі, філасофскага пранікнення ў рэчаіснасць. Усё пералічанае ёсць у наступным верлібры Янкі Сіпакова:

А зямля,
Відаць, таму і круглая,
Каб ніхто
Не мог сесці ў цэнтры
Ці ў якім зручным кутку
І пагардліва сказаць іншым:
– Мы – абраны Богам народ,
– А вы – нашы рабы...

Верш напоўнены значным філасофскім зместам: аўтар у алегарычнай форме раскрывае нядаўнюю трагедыю, калі фашысцкія ідэолагі заклікалі да знішчэння ўсіх народаў і прапагандавалі сваю расавую чысціню. Паэт

² Сіпакоў Я. Імем натхнення // Дзень паэзіі. – 1966. – С.91.

удала карыстаецца свабодным вершам для выражэння філасофскай задумы, замяняючы звыклую рытміку і метрыку важкімі інтанацыйнымі паўзамі, незакончанасцю, перарывістасцю роздуму і ўжываннем у апошнім сказе клічнай канструкцыі. Увесь верш прасякнуты скразной думкай – напамінам чалавецтву пра крываваыя трагедыі і заклікам да немагчымасці паўтарэння падобнага.

Верлібрам напісаны амаль усе вершы цыкла «Раскальцаваныя птушкі» з кнігі «У поўдзень, да вады...». Найчасцей выкарыстоўвае яго паэт для твораў на гістарычную тэматыку з трагедыйным пафасам («Вайна», «З успамінаў», «Гледзячы на даўні здымак»).

Свабодны верш, паводле меркавання паэта, лепш за ўсё перадае філасафічнасць і медытатывнасць, выяўляе важную аўтарскую думку, будуюцца такія творы на аснове кантрасту з ужываннем магчымых сродкаў кампенсацыі традыцыйнай метрыкі і рытмікі (сэнсавага і інтанацыйнага члянэння твора, аднатыпных сінтаксічных канструкцый, слоў, багацця сімволікі, тропы, умоўна-вобразнай асацыятыўнасці).

Такім чынам, у адрозненне ад іншых прадстаўнікоў «філалагічнага пакалення» Янка Сіпакоў больш засяроджаны на гістарычнай праблематыцы і тэме будучыні, мае выразны эпічны склад мыслення, а таму і значна часцей звяртаецца да жанру балады, прытчы, верлібра як спосабу перадачы маштабных думак, абмалёўкі панарамных карцін, стварэння шырокага палатна шматгалосага жыцця. У творчасці паэта пераважаюць апісанне, карціна, сюжэтная сцэнка, слова выконвае функцыю «малявання», бруіцца і пераліваецца сэнсавымі адценнямі (чым ён вельмі падобны да Р. Барадуліна), а гармонія пераадольвае асіметрычны пачатак нават у самых трагедыйных творах.

Я. Сіпакоў у другой палове 1980-х – пачатку 2000-х г. як бы не вытрымлівае «імпульсіўнасці і сцэнічнасці» паэзіі і паступова пераходзіць да адлюстравання падзей і праяў аб'ектыўнага свету ў эпасе. Пошукі ў

жанравых межах апавядання адбыліся ў наступных кнігах Я. Сіпакова «Спадзяванне на радасць» (1983) і «Пяць струн» (1984), «Журба ў стылі рэтра» (1990), «Тыя, што ідуць» (1993), «Вецер на даху вагона» (2003), якія засведчылі «эпізацыю» талента пісьменніка. Пісьменнік звяртаецца да жахлівага нядаўняга мінулага і драматычнага сённяшняга дня, выкарыстоўвае таксама форму свабодных запісаў па набалелых пытаннях жыцця ўвогуле («Журба ў стылі рэтра»). У кнізе прытчаў «Тыя, што ідуць» жыццё паўстае ва ўсёй разнастайнасці сваіх праяў, у якім пераплецены рэальнае і ірацыянальнае, жыццёвае і прывіднае, адчуваецца іх глыбокая сімвалічная насычанасць.

І ў прозе Я. Сіпакоў шмат у чым застаецца паэтам, яго апавяданні прасякнуты лірычным хваляваннем, эмацыянальнай настроенасцю, узнёсласцю думкі, што ўласціва паэзіі, рухаючым элементам у іх з'яўляюцца эмоцыя, пачуццё. Асэнсоўваючы чалавечыя лёсы, аўтар суперажывае іх, выказвае ўласны адносіны да рэчаіснасці. Большасць прытчаў Я. Сіпакова сюжэтна арганізавана, ім уласціва дынамічнае, напружанае дзеянне, філасофія развагі.

Кніга паэм у прозе «Ахвярны двор» (1991) вызначаецца скіраванасцю да жахлівых трагедый XX века – землятрэсу ў Арменіі і Чарнобыльскай катастрофы, а таксама да драматычнага лёсу Т. Шаўчэнкі і лёсу Абхазіі, да ўражанняў ад наведвання пушкінскага Міхайлаўскага, яе складаюць паэмы ў прозе «Хата», «Ахвярны двор» і інш. Трагедыянай напружанасцю вызначаецца паэма «Одзіум» пра Чарнобыльскую бяду. Вобразы Катаклізму, Апакаліпсісу, Катастрофы – сімвалы сілаў Зла, несправядлівай кары. Голас паэта звернуты да Бога з верай у заступніцтва, у паратунак народа Беларусі. Ва ўсіх паэмах з кнігі адчуваецца моцны публіцыстычны элемент – вынік неаб'якавасці да жыцця пісьменнікі, калі трагедыя стала ўнутраным болем паэта.

Паэму “Одзіум” можна прааналізаваць па схеме, змешчанай у іэме “Анатоль Вярцінскі”.

Пытанні і заданні:

1. Чаму элегіі Я.Сіпакова можна назваць маштабнымі па змесце? Сваю думку абгрунтуйце.

2. На якія тры групы можна падзяліць элегіі Янкі Сіпакова, адказ абгрунтуйце. Прааналізуйце адну элегію паэта на выбар.

3. У чым заключаецца жанравая адметнасць балады? Які зборнік паэта складаецца толькі з балад.

4. Сасстойна прачытайце балады паэта «Чубы», «Надзатак» і «Разня». У чым іх адрозненне?

5. Чаму оду Я.Сіпакова называюць амаль не даследаванай з’явай? Прааналізуйце оду Я.Сіпакова «У гасцях».

6. Што такое прытча? Якія вершы групі вавага гучання Янкі Сіпакова вы ведаеце? Прааналізуйце адзін з іх.

7. Чаму Я.Сіпакова называюць майстром санетаў? Што такое вянок санетаў?

8. Што такое верлібр? Якія верлібры Я. Сіпакова вы ведаеце?.

9. Які жанр пераважае ў творчасці паэта і чаму?

10. Ахарактарызуйце жанравую разнастайнасць лірыкі Я.Сіпакова. Параўнайце жанравую палітру творчасці мастака слова з жанравай палітрай альбо В.Зуёнкі, альбо А.Вярцінскага.